

Ze halen het doek niet op?

Dat wel, maar ik vond bepaalde licht-effecten en de enscenering van het bordeel nogal amateuristisch overkomen, maar dat neemt niet weg dat hetgene wat Kohout te zeggen heeft, interessant genoeg is om geen weggegooide avond te hebben.

Je had graag een wat professioneler bordeel waargenomen.

Inderdaad.

**DR. J.J. BUSKES: HEIN DE BRUIN HEEFT
SCHERPER DAN WIJ ALLEN GEZIEN WAAR
HET IN DE BIJBEL OM GAAT**

Dr. J.J. Buskes geeft commentaar op de bundel "Het ingekimde land en andere gedichten" van Hein de Bruin, waaruit hijzelf voor Poërama een keus maakte. De bundel kwam uit bij Bosch en Keuning in Baarn (prijs: f 12,50). Ds. Buskes was een van de medewerkers aan de door Wim Hazeu samengestelde radiodocumentaire "Ontvlucht het hete Babel van de krant", die de NCRV in 1971 aan Hein de Bruin wijdde. De tekst van de documentaire is als inleiding in deze bundel opgenomen.

Dr. J.J. Buskes:

Wim Hazeu heeft een buitengewoon goede bloemlezing samengesteld van de gedichten van Hein de Bruin, onder de titel "Het ingekimde land en andere gedichten". Hein de Bruin, geboren in 1899, dus in hetzelfde jaar waarin ik geboren werd, is voor de meesten een onbekende en dat zeker niet alleen omdat het al haast weer een groot aantal jaren geleden is dat hij stierf. Ook tijdens zijn leven was zijn naam voor de meesten een onbekende. Een man als Fedde Schurer, een van zijn trouwste vrienden, was overal bekend in alle kringen van christelijk Nederland en Hein de Bruin, die in wezen ambachtelijker werk heeft geleverd, was een onbekende. In de eigen christelijke kring verstond men hem niet en begreep men hem niet, vond men hem te moeilijk in wijze van uitdrukking, het gebruiken van beelden. Buiten de christelijke kring werd hij eigenlijk helemaal niet genoemd en geacht vanwege zijn geloof. Anton van Duinkerken zei

van hem: ware hij niet een christelijk dichter geweest, dan zou hij als een aanzienlijk dichter hebben gegolden. Als ik het leven van Hein de Bruin naga: in de begintijd schrijft hij gedichten, meestal met herinneringen aan zijn jonge jaren in Friesland en in Enkhuizen en dan wordt het alles doorzichtig. Hij ziet zijn jeugd, hij ziet het Friese land, hij ziet Enkhuizen met de zee en het wordt alles doorzichtig tot op het koninkrijk Gods. Maar dan komt er in zijn leven een grote verandering doordat er een konflikt in hem gaat groeien dat hij nooit te boven is gekomen. Sommigen hebben gedacht dat dat konflikt te wijten was aan het feit dat hij in eigen kring niet gewaardeerd werd en dat er in niet-christelijke kring geen notitie van hem werd genomen. Ik geloof dat dat toch niet het wezenlijke probleem van zijn leven is geweest, ook niet zijn levensstrijd. Die bestond hierin dat zijn ziel haakte naar een ruimte die hij niet vond. In het christelijke en kerkelijke milieu waartoe hij behoorde leed hij onder de bewustzijnsvernaauwing en hij twijfelde aan de geloofsrealiteit in het praktische leven. Hij geloofde in een God, maar hij kon de werkelijkheid Gods in zijn leven niet vinden, niet ervaren, of wel ervaren, maar dan meer als een verlatenheid en als een grote afstand tussen God en hemzelf. Hij kwam in konflikt met zijn vader die een typische burgerman was, reaktionair en uitermate behoudend. Het hele milieu waarin hij leefde was kleinburgerlijk, dat verdroeg hij niet en daar vocht hij tegen vanwege zijn artistieke. Hij was een geboren kunstenaar. Het moeilijke voor hem was dat hij in zichzelf zijn vader ontdekte en de felheid waarmee hij zich altijd tegen zijn vader en het ouderlijk huis afzette vindt voor mijn besef zijn verklaring hierin, dat hij zich afzette tegen de kleinburgerlijkheid die in hemzelf leefde en daar heeft hij in vele gedichten uiting aan gegeven. Dat betekent dat hij het steeds moeilijker met zijn menselijk bestaan had. Wanneer je echt christen bent, dan weet je dat je er mag wezen van Godswege en Hein de Bruin twijfelde er eigenlijk aan of hij er wel wezen mocht. Hij was er, maar mocht hij er eigenlijk wel wezen, had zijn leven wel zin en had zijn leven wel uitzicht? Zo werden zijn gedichten de belijdenis van een zielenood die maar heel weinigen begrepen hebben.

Hein de Bruin was een gespleten figuur die hunkerde naar zelfbevrijding zonder haar te vinden. Er waren wel ogenblikken, kleine oases in zijn leven, dat hij het niet had en dan kon hij het weer uitjubelen, want hij bleef toch zijn leven lang de jongen die in Enkhuizen en in Friesland geleefd had, maar in Amsterdam heeft hij zich nooit wezenlijk thuis gevoeld. Daar kwam het stadsleven met alle problematiek van dit leven op hem af en dan was hij ver van het koninkrijk Gods en niet alleen van het koninkrijk Gods maar van Godzelve. Er is altijd de band met het verleden en de strijd tussen het verleden en het heden waarin hij werkzaam was wordt steeds feller. In een sonnet over Vincent van Gogh heeft hij dat eigenlijk het scherpst tot uitdrukking gebracht. Wanneer Vincent van Gogh een eind aan zijn leven maakt, dan komt de duisternis: "En liet in rulle stukken die hij schiep, / waarin zijn angst naar de bevrijding riep, / de wolken en de wegen opgericht / in het ontzagelijk Oneindig stromen - / Daarna de zelfvernieling: het ontkomen / aan deze zielekwelling - naar dat Licht!?" Ik heb het gevoel dat dit een gedicht is waarin hij het niet alleen over Vincent van Gogh heeft, maar over zichzelf, zoals dat in ieder van zijn gedichten eigenlijk het geval is geweest. Het heeft betekend dat Hein de Bruin gestreefd heeft naar een bevrijding die hij niet vond en hij heeft het niet zo kunnen verwerken dat hij wist dat eenmaal de oplossing zou komen, uiteindelijk. Hij wilde de oplossing en de verlossing hier hebben. Toen kwamen de duisternis en de twijfel, die zijn vrienden met hem hebben meegemaakt, waarin ze eigenlijk altijd machteloos stonden en die hij in verschillende van zijn gedichten tot uitdrukking heeft gebracht. Hij is in de Valeriuskliniek terechtgekomen en de psychiater die hem behandelde heeft het ook niet begrepen. In de dagen kort voor zijn dood heb ik vaak met hem langs de Amstelveenseweg gewandeld. We legden maar heel korte afstanden af en dan stond hij stil en stond te huilen. Dan was er alleen maar de verlatenheid en elk woord dat je zei drong niet door de duisternis heen en dat drong dus ook niet tot zijn hart door. Zo is Hein de Bruin gestorven. Ik meen dat het goed is dat wij nu in deze tijd van deze gedichten kennis nemen. Er

is zoveel christelijke poëzie waarin wel heel even over de nood, over de crisis en de verlatenheid gesproken wordt, maar aan het eind van het gedicht is alles weer opgelost. Dat is bij Hein de Bruin niet het geval geweest. Dan blijft hij met de nood zitten en daarom treffen mij die gedichten altijd zo. Bovendien is het een poëzie van een zeer grote kwaliteit. Anton van Duinkerken, met wie hij veel sprak en die hem als een van de weinigen begrepen heeft, heeft wel eens gezegd: Er is weinig poëzie in deze tijd geschreven die niet alleen ambachtelijk maar ook zo diep de innerlijke strijd die in de bijbel altijd wordt gevonden tot uitdrukking heeft gebracht. Dat is voor mij de betekenis van deze gedichten van Hein de Bruin geweest. Ik heb Hein de Bruin begraven en heb gezegd dat we een kind van God begroeven. Dat hebben velen mij kwalijk genomen en toch ben ik er vast van overtuigd dat, als er één is geweest die de realiteiten van zonde en genade, van verworpen-zijn en verkoren-zijn als een werkelijkheid doorleefd heeft en tegelijkertijd altijd met de problematiek van deze werkelijkheid zat, het Hein de Bruin is geweest. Geen van zijn tijdgenoten heeft de bittere gal van het moderne leven zo op de tong geproefd en de armoë ervan zo met schrik ontdekt als Hein de Bruin, maar strijdende de strijd die wij allen moeten strijden, heeft hij scherper dan wij allen gezien waar het in de bijbel om gaat en dat is een realiteit van welke hij nooit is losgekomen. Daarom wil ik graag eindigen met de woorden van een gedicht van hem, waarin hij ook zijn angst en twijfel uitsprekt, maar waarin aan het eind God tot hem spreekt. Het leefde in Hein de Bruin zelf dat hij die woorden gehoord had en waarin God tot hem zegt, al het triumerende ontbreekt: "ach, uw ziel ligt aan Mijn oor, / en het tomeloos verband / uwer handen naast Mijn hand, / en uw weerloos hoofd, verward, / onder Mijn nabije hart." Ik hoop van harte dat er velen zijn die de bundel van Wim Hazeu zullen lezen, omdat ze dan in aanraking zullen komen met een van onze uitzonderlijke christelijke dichters.

"Het ingekimde land en andere gedichten", door Hein de Bruin. Uitg. Bosch & Keuning, Baarn. Prijs: f 12,50.

O TIJD DIE KOMT!

O tijd, die komt - die ééns uw dageraden
Als teedre tuinen aan den hemel bouwde,
Die eens uw rijke wereld van genade
In ieder zalig wezen openvouwt,
Eenmaal, van 't ruischen uwer morgenstonden
Tot aan het stille schrijden van uw nacht,
Den zegen uwer overvolle stonden
Zaait in elk hart, dat naar uw zegen tracht -
Wanneer óns hart uw licht niet meer ervaren,
Uw milden adem niet meer voelen mag,
Niet meer in blanke vleugels op zal varen
Tot den azuren hemel van uw dag!
O tijd, waarheen wij gaan als wankle schimmen
Met niet meer op ons weifelende spoor
Dan 't scheemren van uw lichtkroon aan de kimmen,
Dan de muziek van uw bedolven koor - -
Geef onze ziel één aalmoes van uw weelde,
Waar' het de glimlach van een morgendroom,
Waar' het één bleke beeltnis uwer beelden -
Wijs ons één oogwenk 't wonder van uw stroom,
Dat wij geloovig aan zijn bronnen drinken,
Dat wij nog luistren naar zijn bruisend bed,
Dat ons nog ééns de toekomst anders klinke
Dan de echo van een hunkerend gebed!

O tijd, die komt - wiens stem wij in ons dragen
Als een belovend, ééns verlossend woord,
Die ééns den vloek van deze vloekbre dagen
Oplost in uw onmetelijk akkoord -
Laat het geloof in uw gelukkig Eden
Ons doen geloove' aan de eigen menselijkheid,
Wijs ons, die worstlen met dit vreeslijk heden,
De stille kiemen van uw zaligheid!
Wijs ons wat onder deze dorre logen
Naar uwe zegenrijke waarheid groeit -
Al wat aan liefde en menselijk mededoogen
Diep op den bodem dezer wereld bloeit,
Al wat beneden dit tumult van kreten
Zijn zuiver levenslied in stilte speelt,
Al wat, ontroerd door schoonheid, ongeweten
Reeds in de schoonheid van uw toekomst deelt;
Wijs al wie over deze aarde neigen,
Wijs al die lijden om eens anders leed -
Ach! wijs ons de gelukkigen - die zwijgen -
Opdat ons hart den jubel niet vergeet,
Opdat ons hart nimmer verloor' te zingen
- Gaan wij ook zwijgzaam door dit levensdal -
Tot uw geluid ons, dooden, zal omringen
Als één storm van geluk door het heela!

O tijd, die komt - hoe ver uw werkelijkheden
Nog weg zijn van dit schemerig bestaan,
Hoe ver de wegen uit dit heilloos heden
Naar 't heilig land uwer beloften gaan -
Gij woont bij ons, gij weeft door al de nachten,
Die ons de dagen zijn, uw zekerheid,
Gij zijt het stralend doel onzer gedachten,
Gij zijt de ster, die onze ziel geleidt;
Want hoe waar' ons dit leven één ellende,
Zoo in deez' storm uw vuurbaak wierd gebluscht -
Naar wat voor streken zouden wij ons wenden,
Zoo er geen golven braken aan uw kust?
Ons aad'men is 't geloof aan u belijden,
Ons leven is het bouwen aan uw staat,
Wij zijn het zelve, die uw komst bereiden
En toch zijt gij het, die ons leven laat! -
Gedragen door den storm, die u verkondigt,
Geleid door 't lichten van uw horizont,
Gelouterd door wat wij hebben gezondigd
Omdat geen onzer uwe stem verstond,
Gaan wij, immer uw zeegnend beeld voor oogen,
Immer van uw verre visioen gevoed -
Gaan wij, zieners, die niet aanschouwen mogen - -
Gaan wij uw wijkende einders te gemoet!

(Uit: "De keerende kudde", C.S. Adama van Scheltema, opgenomen in:
"Verzamelde gedichten", p. 241 t.e.m. 243. Uitg. W.L. & J. Brusse, Rotterdam.)